

Ennek a számnak az ára 10 korona.

Negyvenkettedik évfolyam.

51. szám.

Debreczen, 1922 december 23.

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

FŐSZERKESZTŐ : DR. KUN BÉLA. FELELŐS SZERKESZTŐ : DR. ERDŐS KÁROLY.

Megjelenik
minden héten egyszer
szombaton, egy íven.

↔ Szerkesztőség és kiadóhivatal : Debreczen, Kollégium. ↔
Ide kell küldeni a lap szellemi és anyagi ügyeire vonatkozó
minden közleményt, előfizetést, reklamációt és hirdetési díjat.

Előfizetési ár:
egész évre 100 K., félévre
50 K. Egyes szám ára 3 K.

Karácsonra.

Karácsonra boldog ünnepeket szoktunk kívánni egymásnak és bizonyára nemcsak azért, hogy a formáságnak eleget tegyünk, hanem azért, mert ilyenkor érezzük legmelegebben embertársaink iránt a szeretetet és őszintén óhajtjuk, hogy Krisztus Urunknak áldott születése ünnepén minden ember-testvérünk igazán boldog legyen.

Most is meleg szívvel kívánunk minden atyánknak boldog ünnepeket, de nem tudjuk, hogy ezek az őszinte jó kívánságnak lehet-e mostoganatja.

Boldogságról Magyarországon, megcsonkított szegény hazánkban, mikor a legközelebbi hozzánk tartozók is idegen uralom járma alatt nyögnek, aligha lehet beszélni. Hiszen a legtöbb családnak van olyan tagja, akinek sorsa, élete, biztonsága, nyugalma miatt aggódnunk kell, akivel máskor együtt szoktuk tölteni szent karácson estét, most pedig — országhatárokkal elválasztva — még írásban is alig érintkezhetünk. Református magyar véreinknek nagyszámú része van tőlünk elszakasztva és nem tudhatjuk, ninesen-e kitéve épen a szeretet legszebb ünnepén is kíméletlen zaklatásoknak.

Am, ha megkeményítjük szívünket s ezekre az árva véreinkre nem gondolunk is: vajjon csak a megcsonkított kis Magyarország állapotát tartva szemünk előtt, lehetünk-e mi most igazán boldogok? Lehetünk-e különösen mi, református magyarok, akik a magyarság színének nem ok nélkül szeretjük magunkat tartani.

Egyházi életünkben nagyon sok a komoly aggodalomra okot adó jelenség. A vallásos érzés országszerte aláhanyatlott. Amilyen mértékben emelkedett a keresztyénség, mint politikai jelszó, ugyanolyan mértékkel szállott le, mint a lelket betöltő életirány. Nem is szólva arról, hogy — amit már szinte megszoktunk — az egyházhoz való külső ragaszkodás sem jelenti mindig a Krisztushoz, a valláshoz való ragaszkodást, az újabb időben meg az egyházi kö éléknek is súlyos meglazulását kell szomorúan tapasztalnunk.

Családok, amelyek valaha hitvallókat adtak egyházunknak, amelyek elviselhetetlen szegénynek tartották volna, hogy valamelyik tagjuk hűlen legyen ősei hitéhez, példáját adják a közömböségnek, sőt föl sem veszik, ha maradékaik könnyedén állnak át, vagy engedik gyermekeiket más egyház kebelébe. Templomaink látogatása távol sem hasonlítható a néhány évtized előtti állapotokhoz és az egyházi életben a legfontosabb kérdésnek ma az áll előtérben, ki mit tartozik az egyház számára fizetni.

Nem csoda hát, ha gyülekezeteink nagy részében kiélesednek az ellentétek a belhivatalnokok és az egyháztagok között. Az egyik oldalon a megélhetés drágasága, a másik oldalon az adott javadalom mostani látszólagos nagysága hevíti a harcot. Tán sohasem volt annyi díjlevélper, mint napjainkban s a békéltetések hiábavalósága, meg a bírói ítéletekkel osztott igazság megnyugvást kelteni nem tudó volta a legsötétebb távlatot tárja fel előttünk. Újra meg újra felmerül a keserves probléma, vajjon az egyházi tagok népességi számának megmentése, vagy az önkéntes és belső szervezettel hozzánk csatolt tagok áldozatkészségének és igaz keresztyén vallásosságának a konkoly eltávolításával megmentése és gyarapítása-e a fontosabb feladatunk.

A mellett ott ólalkodik körülöttünk a lélek készségét is megrontó testi veszedelem, a sanyarú nélkülözés. A még tényleg működő hivatalnokaink élhetnek úgy, ahogy, némelyikük tán nagyon is jól. De a szolgálatképtelenné váltak s az elköltözötték ittmaradottai a legszörnyűbb viszonyok között tengetik életüket.

Lehet-e boldog a református papnak, de akár-melyik komolyan gondolkodó és érző református magyarnak boldog karácsonya, ha arra gondol, hogy a becsületes munka után meghalt református lelkész özvegyének esztendei ellátása egy métermázsza búzát sem teszen? Eshetik-e jól akár-melyikönknek karácsony estén a legizesebb falat, gyermekeinknek legszebb öröme, ha eszünkbe jut, hogy a papárváknak esztendei ellátásukból nem telik egy pár cipőre sem?

Lelkiekben és anyagiakban nagy és súlyos

munka vár reánk, hogy valamennyire boldogok lehessünk. Minden erőnknek, minden képességünknek megfeszítésére van szükség, hogy a boldogságot kizáró állapotokat megszüntethessük. . . .
 Én boldog ünnepeket kívánok.

Méliusz és korunk.

(Ünnepi előadás a debreczeni Kálvinisták Templom-egyesületének és a Hittanszaki Önképző Társulatnak Méliusz-ünnepélyén, 1922 december 15-én.)

(Folytatás.)

Hogy a személyisége nem hősi, nem vonzó, nem rokonszenves: az abban az értelemben mindenestre igaz, hogy hiányoznak belőle mindazok a drámai, epikai vagy lírai vonások, amelyek nélkül alig szükkölködik ilyen mértékben még csak egy is a hazai vagy külföldi reformáció kiemelkedőbb alakjai közül. Azonban gondoljuk csak meg: nincs-e épen abban a nagy hiányban is valami, épen személyi szempontból is nevezetes és — nem habozom kimondani — egyenesen *hősies* vonás? Egy ember, aki az általa képviselt tan, eszme, ügy mögött annyira el tud tűnni, hogy végre arcanak leghalványabb körvonala sem látszanak többé s szívének dobogása sem hallik — csak lehelletének forrósága izzik át a személytelen gondolon, szón és betűn! Egy ilyen emberi jelességet, mert a lehető legritkábbak közé, az önfelejtő, eszményi odaadás legsodálatosabb jelenségei közé tartozik, még akkor is nagy hódolattal kellene megbecsülnünk, hogyha egyként semmi közünk nem volna is hozzá. Ha semmi egyéb tekintetben nem hiteles is az a parányi rajz, amelyet Magyar prédikációi címlapjának fejlécében, némelyek az ő arcvonásának, mások ellenben csak egy ama korban szokásos könyvdísz esetleges és nem személyi vonatkozású változatának gondolnak — ebből az egy szempontból, a tan, eszme, ügy mögötti öntudatos, önkéntes, alázatos eltűnés szempontjából bizonyára hiteles. Az a halvány, elmosódó körvonaltú férfarc ott, a hatalmas, nyitott biblia mögött, abba belemélyedve és atól bearnyékoltva — legalább is abban az egy értelemben föltétlenül Méliusz Péter, hogy előtérben nem ő áll, hanem a könyv, a Könyvek Könyve, és az az „egészséges tudomány”, amelyet abból merített vala, s amelynek terjesztésében és megvédelmezésében oly hamar fölegelte életét. Ha eletrajzi adataiból még ez a mai sovány, száraz és hézagos vázlat sem állana a rendezésünkre; ha csak működésének nyomaiból és hatrahagyott műveiből tudnánk következtetni annyit, hogy itt a Tiszántúlon, a XVI. század második felének elején felbukkant s mintegy másfél évtizedig munkálkodott egy nagy Valaki, egy második magyar Anonimus, kinek titokzatos szellemkézében fut ő sze minden jel szerint az akkor megalakuló legnagyobb magyar református egyházrész és vele a magyar református hitvallási és egyházi ő tudat és élet kiépülésének minden vonala: nagysága, hősisége — a

szent, az örök Igén alapuló tanba, eszmébe, ügybe való érdektelen és áldozatos beléfelejtkezés — akkor is ép akkora erővel és méltósággal állna előttünk és követelné hódolatunkat. Ha a hasonlat nem volna nagyon merész és profán: azt mondanám, olyan az ő alakja, mint azok a különös, tompafényű zománcal bevont antik király- és istenszobrok, melyek teljesen elmosódott arcvonásaikkal, tagjaik sajátságos merevségével, egész kövévált lényük évezredes idegenségevel is valami megdöbbentő, több, mint földi fenséget árasztanak. Csak az Eszmét látod és nem az Embert — és mégis, mégis azt kell mondanod: *íme az Ember*, a nagy ember, az igaz ember, az isteni Lélektől szárnyalt kapott örök ember! S ha aztán ekkor kebledből önkéntelenül szakad föl egy őszinte sóhaj: bár csak volnának a mi világunkban is, és különösen közöttünk, magyar reformátusok között, mi él többen olyanok, kik szándékosan temetkeznek el e y, a szó legmélyebb értelmében szent ügy mögött és a Keresztelő János boldog magamegtagadásával neznek föl Krisztusra és az ő igazságára: „*Annak emelkednie kell, énnekem pedig alaszalnom*” . . . akkor e sóhajzással, kalvinista testvérem, az egyik irányban méltóképen áldozol ma a Méliusz emlékének!

De vajjon lehetséges-e hasonlóan méltó ünnepi áldozatot bemutatnunk a másik irányban is? Ha már épen ebben a nagy eltűnésben, végül is sikerült megtalálnunk az Embert és a Hőst — vajjon találunk-e valami hódolatra s tán szeretetre méltót abban, ami mögött eltűnt: tanában, eszméjében, ügyében? Találunk-e — mégpedig legelsősorban nem is abban az értelemben, hogy vajjon a Méliusz hitvallásával, hittudományával, egyház- és életideáljával a mi mai református lelkünk vallási és erkölcsi tartalma egyezik-e és, ha igen, mennyiben és milyen mértékig. Hanem — ezt a kérdést természetesen feltételezve és megelőzve azzal a másikkal — találunk-e hódolatra s tán szeretetre és követésre méltót a Méliusz tanában, eszméjében, ügyében olyan értelemben, hogy tudunk-e meghajolni s tán vonzódva meghajolni az azokat jellemző kemény *dogmatismus* e őt? Tudna-e mi bennünket a Szentháromság tan titkos tudománya csak megközelítőleg is annyira hevíteni és emészteni, amennyire őt hevítette és emészttette — a teljes és gyors elégésig? Tudnánk-e mi az életünket, testi és lelki egészségünket, földi és örök boldogságunkat arra föltenni, hogy a praedestináció vagy az úrvacsora tanának hátszálig az a fogalmazása bibliaszerű és logikus, tehát igaz és *egyedül* igaz, amelyik a II. Helvét Hitvallásban foglaltatik, nem pedig az, amelyik pl. a lutheránus Formula Concordiae-ban található? S végül: volna-e mibennünk is legalább valami még abból a törhetetlen és kíméletlen *erélyből*, amellyel Debreczen papja és püspöke tudott teremteni, szervezni, kemény és a ridegségig puritán s mégis annyi teremtő erővel teljes formákba belefégyelmezni az igazságai alapján *életet is* — életet,

amelynek világa tiszta, szép nyomai még azután is megmaradtak egy darabig úgy Debreczenben, mint egyebütt, miután már igazságainak dogmatikus, tehát abszolutisztikus ereje lecsökkent, majd, hovatovább, teljesen el is tűnt!

Mindezekre a kérdésekre a feleletünk, az ünnepünk éltető lelkévé tett őszinteség alapján, legközelebről bizony *tozadó* kell, hogy legyen. A mi korunk és a mi lelkünk egyáltalában nem dogmatikus, és amint már utaltam is rá, semmi iránt sem viseltetik talán akkora bizalmatlansággal, mint épen a dogmatizmus iránt. Legföljebb akkor veszi ezt be és követi vakon, amikor épen vallás-, egyház- és dogmaellene formában tudja kellelni magát (lásd pl. a marxista általában félig vagy egészen a materialista dogmákat és dogmatizmust). De sajátlag ép vallási és egyházi téren a dogma a kor lelke előtt hitelét veszítette. Aligha csalódom, amikor azt sejtem, hogy a dogma, mint ilyen, még a római katolicizmusban is megszűnt mai napság ugyanaz az élő, vonzó és egyesítő erő lenni, ami régebben volt: helyét csaknem teljesen elfoglalta (amint a görög egyházban már jóval régebben megtörtént) a kultuszi misztikum, az istentiszteleti és egyéb szertartások titokzatos csodaszerűsége — egész a mágiáig. Mit ért volna a szeplőtelen fogantatás dogmája — Lourdes nélkül? S ha már a katolicizmusban is erejét és hitelét veszített nagysággá kezd lenni a dogma — mennyivel inkább azzá lett a protestantizmusban, amelyben széles, bár felszínes közvéleménybeli rétegek köztudomásúlag nem is igen szoktak manapság látni született antidogmatizmusnal egyebet.

Korunk szelleme ebben a tekintetben legföljebb annyi engedményre hajlandó — arra sem mindig, csak egy ilyen engesztelékeny ünnepi hangulatban, mint aminő a mai, — hogy kegyesen megbocsássa Méliusznak a dogmatizmusát és elismerje, hogy ő a maga korában, annak a kornak előfeltételei alatt és lehetőségei között, sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem tanúsíthatott másféle lelki magatartást. De ma oly teljesen más idöket élünk — teszi hozzá mindjárt a közfelfogás —, hogy ami a Méliusz részéről abban a korban éretnyek volt talán tekinthető, az ma már egyenesen bűn volna; amit ő nála alkotó, szervező, fegyelmező *erélynek*, energiának látunk, az ma már korunk gyelvére lefordítva, aligha volna szeretetlen illiberális türelmetlenségnél egyébnek tekinthető, amely — épen azért, mert az idök és az emberek ma annyira mások — semmiképen sem teremhetné meg azokat a különben hódolattal elismert pompás és ízes gyümölcsöket, amelyeket hozott a Méliusz városában és egyházában.

És ez a következő és valóban megdönthetetlenül meg is áll, hogy ha teljesen kifogástalan az, amiből kivonatik: a praemissája. T. i. az a sarkigazságnak tekintett állítás, hogy ma teljesen más idöket élünk, mint aminő volt a Méliusz kora. Csakhogy én épen ebben a praemissában látok tévedést, helyesebben nem teljes, nem kimerítő, nem mindenoldalú igazságot. Mert egyfelől ugyan

határozottan igaz az, hogy a korok és az emberek folyvást változnak: semmiféle mélyebbreható történelmi szemlélet nem kell ahhoz, hogy ezt valaki belássa és igazságul elfogadja. M s felől azonban — a ki-sé mélyebbre tekintő pillantás előtt nem százszor igazabb, bar önmagában szintén csak egyo dalú és így ki nem elégitő igazság-é az, amit az Élet könyvének lemondásbeli, de nagyon tiszta és mély látású bölcse így fejez ki: „Ami volt, ugyanaz, ami ezután is lesz, és ami történt, ugyanaz, ami ezután is történik; és semmi nincs új dolog a nap alatt. Van valami, amiről mondják: nézd ezt, új ez; régen volt már, száz esztendőkön át, meltek mielőttünk voltak“. (Préd. 19-10). A folytonos történelmi változások könnyen meghasadó álcája alatt nem egyszer bámulatatosan megismétlődő történelmi helyzetek és jellemek domborodnak elénk: az örök emberinek, ami a történes alapanyaga, substrátuma, nyilván csak a színei oly kimeríthetetlenül változatosak, az alapformái ellenben nagyon egyszerűek és kevesek. Az örök emberi életproblémáinak egy bizonyos, korlátolt számú megoldásáról van és lehet szó, amelyek ha valaki — a Spengler szédületes, de, ha nem csalódom, hiú álma szerint — minden egyéni meggyőződés kikapcsolásával át tudna tekinteni, a végső titkai tarulnának föl ötte a létnek és a történetnek (Spengler: Untergang des Abendlandes I. 34).

Méliusz korát a miénkkel kissé mélyebb látás szerint egybevetve, meg fog lepni bennünket a kettő között található egyezés.

Mindenekelőtt: az a kor is, épúgy, mint a miénk, nagy összeomlások és nagy újjáépítő akarárok kora volt. Végzetesen megingott, dűledezett, repedezett, itt-ott már omlott és mállott is az oly sokáig megingathatlanul szilárdnak hitt középkori keresztyén világnézet- és életrendszer épülete. Alapjában rázkódott meg a régi társadalmi és gazdasági rend. Álamhatárok törtek össze, nemzetek heverték porban. Bizonytalanná lett minden régi gondolati és életérték, épúgy, mint ma — esüggedés, kapkodás és fejvesztettség jellemezte az emberi gondolkodást és munkát, épúgy, mint ma. És — épen úgy, mint ma — a végső, nagy összeomlás feltartóztatásában, az omlások és repedések kitatarozásában, s ahol elkerülhetetlennek mutatkozott, az újra- és továbbépítésben versenyre, mégpedig sokszor türelmetlen és dulakodó versenyre kelt egymással az önmagát összeszedő és újjászervező régi és az érvényesülésre, mégpedig a lelkek és a dolgok természetének megfelelően, legtöbbször korlátlan érvényesülésre törekvő új.

A római katolicizmus épen akkor fegyverkezett föl állig a maga elveszített világpozíciójának a visszahódítására, amikor a Méliusz tevékenysége délpontjára ért. Az 1563-ban véget ért tridentinai zsinaton tisztára mosta és megfoltozta dogmájának és fegyelmenek rég sárba esett és megrongyolt lobogóját. E lobogót rábizta megrostált és újjászervezett hadseregére: papjaira és szerzeteseire s ezek élére a

jezsuitarendben új, nagyszerű vezékart állított. És ez a győzelmi reményektől duzzadó szellemi hadsereg készen kapta legtermészetesebb világi, politikai, diplomáciai és fegyveres támaszát és szövetségeseit a spanyol-osztrák Habsburg-világhatalomban, amelynek egész léte és jövője ugyanabban a világ- és életnézeti alapformában gyökerezett, amelyben a római katolicizmusé: a történelmi s másfelől történelem és észfő ötti tekintély, az isteni legitimitás abszolutizmusában.

A multnak, a réginek, ezzel a magát összedett s még mindig rengeteg eleven-erőt képviselő hatalmával szemben az újnak és a jövőnek többféle iránya állott. Ott voltak a renaissance és a humanizmus kései hajtásai. Ott volt, már akkor erősen szétkülönbözésnek indulva tanirányok, nemzeti és egyéni jellemeltérések szerint, az evangéliumi reformáció, a maga új egyházaiban, hitvallásaiban, alsóbb- és magasabbfokú iskoláiban. Ott volt a mystikus alanyiség (subjectivizmus) és a vallási rajongás szektákban és kis zártkörökben. És ott volt, újra meg újra vérbe és hamuba fojtva, de soha teljesen ki nem ölve, a részben vallási tömegjelenésektől is szított szociális gazdasági forradalom is: a Dózsa Györgyök és a Münzer Tamások szelleme. Mindezek az irányok egyben: a régi egyház és annak vallási, ethikai, kulturális és társadalmi eszményei és rendje iránt való ellenszenvükben és ellene való törekvésükben kétségkívül megegyeztek ugyan, egyébként azonban egymás között is örökösen hadilábon állottak: ha léptek is egymás között olykor-olykor alkalmi szövetségekre, ezek belső, logikai kényszer következtében csakhamar fölbomlottak s ha engedte is egyik a másikatól többé-kevésbé öntudatlanul befolyásoltatni magát, ezt a befolyást s általában egymásrataltságot egyik sem volt hajlandó fel- és elismerni s egymásközi adáz harcaik csak még teljesebbé tették az európai ember lelkének amúgy is rettenetes zürzavarát s könnyűnek ígerte a győzelmet a Loyola fiainak vezetése alatt visszaterelni törekvő középkor számára.

Kik lehettek hivatva ebbe a zürzavarba rendet és továbbfejlődési lehetőséget belevinni és megakadályozni azt, hogy a Péter-széke és a Habsburg impérium szövetkezése által egy új Byzantium fülledt levegője meg ne fojtja a lelkek nehezen kivívott tisztább lélekzetvételeit és egy a középkorinál értékesebb, mert az evangéliumi szabadság, igazság és szeretet magasabb hatványában fogant új emberi kultúra csirázni kezdő magvetését?

Talán a renaissance-emberek, a humanisták? Óh, ezek közül az okosabbja régmegalkudott már: ott ültek kényelmes és ékes főpapi stallumaikban, ott sütkéreztek egy-egy renaissance-udvar lemenőben lévő, de még mindig kacagó és aranyos napfényében; térdük engedelmesen csuklott meg a belülről lenézett és kigúnyolt tekintély parancsoló szavára, mely számukra pozíciót és jóllétet jelentett s ifjúságuk vakmerő álmait megnyilatkozásait siettek meghazudtolni egy-egy kis finom retractatióval, miként Erasmus, vagy hogyha módjuk állott benne,

egy-egy kis eretnekhajszával is, mint Veranesics érsek Melanchthon egykori levelező barátja. A becsületesebbje pedig számkivetette volt a nagyvilágnak s legtöbbször a saját lelkének is, ezeket egyik probléma a másik után rohanta meg s e problémán addig köszörülték fényes, de egyetlen fegyverüket, az értelmi kritikát, amíg az végre teljesen elkopott és összetört. Azt csodálatos éleslátással megbirták mutatni a régiben, a meglevőben, mi benne a nem jó, az észszerűtlen, az igazi, klasszikus emberideállal meg nem egyező és az igazi klasszikus vallásos eszménynek, a történelmileg megérteni próbált jézusi kijelentésnek ellenemondó, — de minden elmeerejük és minden tisztánlátásuk cserbe hagyta aztán őket, amikor arról kellett volna beszámolniok: mi hát az az új, az a jobb, amit ők a régi helyébe tartósabb, maradandóbb életfundamentomul nyujtani kívánnak? Az talán, hogy „a három nem egy és az egy nem három”? Ez — a nicea — konstantinápolyi dogma történelmi és dialektikai kritikája — hallatlanul nagy és merész tett volt abban az időben s a máglya ép oly könnyen kijárt érte jutalmul, mint a taps, de akár milyen nagy s tegyük hozzá, sok részben szükséges és nem egy tekintetben hősies tett volt is rombolásnak, ép oly kevésbé lehetett rá jövőt építeni, — legkevésbé épen vezérszellemeiknek: a Serveteknek és a Dávid Ferenceknek, akik, egyéniségük sok minden csodálatraméltó vonásával is alapjában épen nem voltak constructiv lelkek nagyban hasonlítottak egy természettudományi laboratóriumnak ahoz a famulusához, aki nagyszerűen megtanul borotvaéles műszerével lehellelnél is finomabb mikroszkopikus hártya netszeteket készíteni, de már arról sejtelve sincs, hogy kell azokat fölhasználni a tudományos életépítés és életgazdagítás fenségesen nagy céljaira.

Nem esoda aztán, hogyha ezek a gyakorlati, constructiv téren magukkal jötehetetlen kései humanisták önkéntelenül is tapogatózni próbáltak olyan körök után, ahol épen az volt meg, ami bennük hiányzott, amelyek viszont ép attól voltak teljesen megfosztatva, amivel ők fényeskedtek. Így esett — és ezt legérdekesebben, legszembeöt öbben épen a Méliusz-korabeli magyar viszonyok mutatják —, hogy nem egyszer találkozott és kezét fogott humanista kritika és anabaptista rajongás, szent hárcmságtagadás és messiásváró hangulat, az észhideg világa és az extasis izzó fénye, elvontan theologizáló bölcsélet és szilajon elkeseredett társadalmi forrongás. Csakhogy ezt a találkozást a legjobb akarattal sem lehet másnak tekinteni, mint a béna és a vak szövetkezésének, amikor emez a hátára vette amazt s amaz viszont diktálta ennek az utat: annyi-amennyi ideig kétségtelenül elboldogulhattak így, ketten téve egy embert, de gyöngé és örökösen veszélyeztetett vánszorgásnál nem volt egyéb az útjuk s annál kevésbé vállalkozhattak harcra, várvívásra és egy, az élet és halál kockáját forgató önvédelemre. A humanizmus látott nagyon jól, de kezére lábára béna volt, mikor el kellett volna indulni egyenes, következetes, határo-

zott lépésekkel a munkába és a harcba; az ana-baptismus és a para-zfórradalom járnai dolgozni és olykor verekedni nagyon kitűnően tudott volna, csak hogy vak volt az istenadta végzetesen. Sejteltelme sem volt a történelmi folytonosság törvényéről; nem volt kulturális látóköre, a Bibliát önkényesen ki-zakított részletei alapján értelmezte, az Evangéliomban hol egy új, magasabb rendű zsidós törvénykodexet, hol libertinus tombolásra fölszabadító végprófeciát látott és örökösen ide-oda hanyódott egy fanatikus betűimádat és egy még fanatikusabban értelmezett, mystikus „belső világosság” között. Mindezek pedig olyan nagy hiányok voltak, amelyek jóformán teljesen megbénították ezeknek a mozgalmaknak hatalmas erkölcsi erejét, hősi és vértanúi lendületét s ép oly képtelenné tették őket minden nagyobb arányú constructiv munkára, amilyen képtelen volt arra más oldalról a humanismus, amelyeknek a szövetségével — ismétlem — még akkor sem tudtak volna sokra menni, ha állandóbban tudták volna is azt biztositani a maguk számára, ami azonban már csak a két fél nagy belső ellentétéinél fogva is lehetetlen volt.

Dr. Révész Imre.

(Vége köv.)

Irodalmi szemle

Méliusz világító lámpásának sugarai, azaz gondolatok Méliusz műveiből, melyeket összeszedegelt s Dr. Baltazár Dezső tiszántúli püspök bevezető soraival és S. Szabó József főgimn. igazgató által írt életrajzzal, valamint Méliusz Péter *testamentoma*, avagy utolsó vallása az Keresztyéni Tudománynak eddig kiadatlan töredékével a nagy reformátor halála 350. évfordulóján közrebocsát Dr. Erdős Károly lelkész-képző-intézeti igazgató Debreczenben, az Úr 1922. esztendejében a Méliusz által alapított Városi és Egyházkerületi Nyomda betűivel a „Méliusz” könyvkiadóvállalat költségén. Ára: 300 korona.

Ez a címe annak a tíz ives (160 lapos) alkalmi kiadványnak, mely ma egyetlen könyv Méliuszról és Méliusztól. Dr. Baltazár Dezső püspök bevezető soraiban Méliusz Péter jelentőségét méltatja markáns szavakkal, S. Szabó József igazgató, Méliusz alapos ismerője, életrajzában élvezetesen adja mindazt, amit ma a nagy reformátorról tudunk. A könyv fő részében 9 csoportra osztva olvasható Méliusz 155 gondolata, amelyek Istenre Jézus Krisztusra, az emberre, predestinációra, a bűnre és sántánra, az ígére és sákramentomra, lelki tanítókra és egyházra, az ünnepnapra és bójtra és általában a keresztyénekre vonatkoznak. A Méliusz Péter *testamentoma* töredéke a XVI. sz. egyik legklasszikusabb hitvallásának fennmaradt részlete. A zárószóban a közrebocsátó jelzi a gondolatok forrását és így a gyűjtemény használhatóságát az eredeti kiadásokéval egyenlővé teszi. — Ajánljuk Olvasóinknak.

Az imádkozó magyar. Református eleink társalkodása a Szentháromság egy Istennel. Össze-

gyűjtötte Révész Imre. Debreczen, 1922. „Méliusz” könyvkereskedés kiadása. 32°, 157 lap. Ára különböző kötésekben 300, 500, 1000, 2000 K.

A gyűjtő és közrebocsátó két célt tűzött ki a kedves mű elé. Az egyik annak igazolása, hogy református eleink imádkozó lelkek voltak; a másik az, hogy a mai generációt a régiek buzgósága nyomán Istenhez áhítatosan imádkozóvá nevelje. A közzölt 24 imádság, amelyek Ecsedi Báthory István, II. Apafi Mihály, Apafiné Bethlen Kata, Telekiné Bethlen Kata és Ráday Pál szívéből fakadtak és legkülönfélébb érzelmek megnyilatkozásai, teljesen megfelelő módon szolgálják a két célt és méltán megérdemelték azt a gondosságot, amelyet a gyűjtő reájok fordított, a csinos kiállítást, melyben a kiadó kezeinkbe adja. Ajánljuk Olvasóinknak.

Debreczeni meséskönyv. Írta Gyökössy Endre. A címfedelelet és a képeket Mühlbeck Károly rajzolta. — Kiadja a „Méliusz” könyvkereskedés és könyvkiadóvállalat, Debreczen, 1922. 8°, 108 lap. Ára kötve 320 K.

Országosan ismert ifjúsági író e meséskönyv szerzője, aki huszonöt mesében és mondában kellemes és minden tekintetben jó olvasmányt ad zsengekorú gyermekeinknek. A neves rajzoló találó képei növelik az értékét ennek a munkának, amely a jövő nemzedéket hazafiságra, buzgóságra egyformán neveli. Ajánljuk Olvasóinknak.

Meséskönyv. Írta Viktor Gabriella dr. A képeket készítette Iránviné Pócsy Riza. Kecskemét, 1922. 16°, 64 lap. Ára festett fedéllel 160 K. szinezetlen fedéllel 140 K. Kapható a szerzőnél, Kecskeméten és a „Méliusz” könyvkereskedésben.

„Ella néni”, aki tavaly adta ki első kis meséskönyvét, most karácsonyra hét kedves mesével lepi meg a kis olvasóit, akik nem kis lelki gyönyörűséget és sok hasznos tanulságot merítenek e kis könyvecskéből, amelyet ajánlunk Olvasóinknak.

Különfélék

Tisztelt Olvasóinknak boldog és idvességes Karácsony ünnepeket kívánunk.

Harangavató Nagylétán. A nagylétai gyülekezet folyó hó 17-én avatta fel három harangját. Ez ünnepélyességnek kiválóbb jelentőséget adott az, hogy az alkalmi predikációt Dr. Baltazár Dezső püspökünk mondotta, úgy tanításával, mint áldásával mély és maradandó nyomokat hagyva az egyház tagjainak lelkében. Püspökünket a többféle felekezeti község lakosai és lelkészei osztatlan tiszteletben részesítették a környékből összegyűlt református lelkipásztorokkal egyetemben.

A debreczeni egyházmegyében csaknem teljes egyhangúsággal fölvt le a tisztújítás a következő erdménnyel: esperes F. Varga Lajos, gondnok Kuli Imre, lelkészi tanácsbírák Szele György, Miskolczy László, Szabó József, Kozma Zsigmond, Veress Balint, Dr. Révész Imre, világi tanácsbírák Nadányi Pál, dr. Keserü Lajos, Dr. Miskolczy Pál, Dr. Mariai Barna, Dr. Szücs Géza és Vasadv Lajos, lelkészi jegyzők Veress Balint és Dr. Hajdu Gyula, világi jegyzők Dr. Szeremley Béla és Dr. Fráter László. Vivant!

A theologiai tanárok dec. 28—29. napján Budapesten konferenciát fognak tartani a theologus nevelés tárgyában.

A debreczeni kollégiumból a karácsonyi ünnepekre 77 legátus bocsátott ki. Vannak gyülekezetek, ahova „sub szür“ megy ünnepkövet. Ezeknek figyelmét felhívjuk arra, hogy a tavaszi egyházkerületi közgyűlés a specifikációt visszaállította úgy, hogy az egyházak tanévenként csak egyszer éljenek ezzel a jogukkal.

Méliusz Péter halála 350. évfordulója alkalmából a pápai theol. akadémia Önképzőkörre folyó hó 10-én, délelőtti díszgyűlést tartott, amelyen közének után Csizmadia Lajos igazgató megnyitó beszédet tartott, Vikár Zoltán 1. th. szavalt, Lelkes Ferenc 3. th. énekelt. Az emlékbeszédet Pongrácz József theol. tanár mondotta, fe tüntetven Méliusz életének kimagasló pontjait. Mátyás Lajos 1. th. szavallata és Kovács Vince 4. th. záró imája után a Hymnusz éneklésével ért véget a szép ünnepély. A perselypénzből az Önképzőkör díszes felbörbe kötteti be a főiskolai könyvtárban meglevő Confessio Agrivallensis Debreczini 1562. c. ritka művet.

Lelekészmeghívás. A miskolci egyház presbiteriuma b. e. Tóth Béla örökébe Enyedi Andor sátoraljaújhegyi lelképásztort hívta meg. Legyen vele az Úr kegyelme, hogy áldásosan munkálkodhassék az Úr szőlőjében.

A horvát nemzeti egyházat, amely a forradalom kitörése alatt keletkezett s a római katholicizmustól főképpen a papnötlenség eltörlésében különbözött, a pápa mindenestől kátkozta.

A Pázmány Péter-egyetem élettani intézetének engedélyt adott a belügyminiszter arra, hogy a forradalmak alatt és óta szenvedett károk pótlására országos gyűjtést rendezzen.

Új esperes. B. e. Tóth Béla utódául Farkas István miskolci lelképásztort választottak meg az alsó-borsodi egyházmegye esperesévé. Legyen működése Istentől áldott!

A Waldens egyház Bőjthe Sándor pápai 3. th.-nak a folyó tanév II. felére ösztöndíjat adott, hogy tanulmányait a római protestáns theologián folytassa.

Bizodalmas emlékeztetés. Lapunk 48-ik száma közölte ft. püspök urunk kiáltó szavát a kollégiumi szegénytanulók tápintézete segélyezésének érdekében. A kiáltó szóban közölt felhívás, minden pontjának figyelemben tartására és követésére ezen a helyen is jó reménykedéssel kérjük fel lelkésztársainkat. Ne menjenek el a kérelem mellett közönyösen, hanem minden lehetőt kövessenek el, hogy a szegénytanulók karácsonya minél gazdagabbakká tegye az adakozás révén hűveink lelkét. A szükség felette nagy, de hisszük, hogy a jó lelkek támogatása sokat fog enyhíteni az in-ségen.

A Budapesti Evangéliumi Keresztyén Ifjúsági Egyesület folyó hó 8-án ülte meg jól sikerült ünnepély keretében fennállásának 30. évfordulóját. Crescat, floreat!

A gömör-tornai csonka egyházmegye gyülekezetei egyházközségenként 2 véka, összesen 10 mázsa buza árát szolgáltatták ki Dr. Révész Kálmán tiszáninneni püspöknek tiszteletök jeléül és a mai viszonyok között csekély fizetésének pótlásául.

Néhai ifj. Kiss Ferenc főgimnáziumi tanár emlék alapítványára újabban adakoztak: Ballay Aladár lelkész Dancshaza 200 K, Bodor Pál lelkész Kokad 250 K, Molnár Zoltán lelkész Hajduhadház 500 K, Lukács Aladár kereskedő Debreczen 500 K, Simon Péter Turkeve 2000 K, Simon Sándor Turkeve 2000 K, Simon László Turkeve 1000 K, Kun Szabó Gyula lelkész Berkesz 100 K. Az eddig begyűjtött összeg 70,517 K, mit hálás köszönettel nyugtáz a debreczeni református főgimnázium igazga ósága.

Értesítés. Világosan megírott s a Debreczeni Protestáns Lapban közölt kérésünk ellenére a korpótlék-nyugtát néhány lelkész úr közvetlenül ide küldte. (A felső- és középszabolcsi egyházmegyéből.) Miután postaköltségekímélésből nem fogja a pénztári hivatal sem a nyugtakiállító lelkészhez, sem az egyházmegyei pénztárnokhoz vissza-, illetőleg elküldeni a nyugtát: szíveskedjenek az érdekelt lelkész urak a nyugtát újra kiállítani és kellő helyé e címezve megküldeni. Vett a pénztár egész évi (1000 K) korpótléknyugtát is, egy darabban. Ez is az e. m. pénztárnokhoz lesz megküldendő, a meghirdetett időről, 1922 jan.—jún. félevről kiállítva.

Petőfi ünnepély a „Dóczy“-ban. Folyó hó 17—18-án lélekemelő ünneppel hódolt a református leánynevelő-intézet Petőfi emlékének a Csonkai színházban. A műsor egy eredeti ötletnek sikeres kidolgozása volt. Egy felolvasás kapcsolta össze a szavallatokból, énekszámokból és egy tündéri szép balletből álló műsort. A gondos előkészületről tanuskodó nivós lelkes felolvasást Török Tibor leánygimnáziumi tanár tartotta. A változatos énekszámok, amelyek Petőfi legszebb dalaival gyönyörködtettek bennünket, az erőteljes megragadó élőképek egyik meglepetésből a másikba, gyönyörűségről gyönyörűségegre vezettek. Az énekkarok meglepő precíz munkájáért Horváth Károly és Tóth Lajos tanárokat illeti a dicsőség. A rendezésből különben az intézet tanárai is bőven kivették részüket. Egy szép ünnepség boldog emlékével távoztunk, amely eddig Debreczen leghatalmasabb hódolata volt a halhatatlan költő előtt.

A burgonya-adomány ügye. A tápintézet segélyezésére eszközölt burgonya-adományokra nézve jelentjük, hogy annak a kérésünknek, hogy a nt. lelkész urak méltóztassanak ö-szegyűjteni a burgonyát s ha ez megtörtént, a mennyiség jelzése mellett szíveskedjenek erről a kollégiumi pénztárt értesíteni, igen kevés helyen tettek eleget. É miatt az egy vasút-vonalban e-ő egyházak adományait együttesen, terv szerint vasútra adni nem lehetett. Sőt az ö-szegyűjtött s bejelentett egész vasúti kocsirakományt kitevő készletet sem lehetett egy

esetben (Komoró—Fényeslitke) feladni, mert a téli fagyos idő váratlanul bekövetkezett. Nem kételkedünk abban, hogy a nt. lelkész urak figyelme s óvatossága kiterjedt oda, hogy az összegyűjtött burgonya-adomány fagymentesen elhelyeztesék, úgy, amint idejében kértük volt. Amennyiben pedig az aláírás r ndjén megígért adomány nem lett volna összeszedhető: bizonyára számon fogják ezeket a tételeket a nt. lelkész urak tartani, az ígéretet tevő nemes lelkű hívek pedig tavaszig meg fogják őrizni birtokukban a burgonyát s az időnek tavaszfelé való hajlásakor lesznek szívesek a nt. lelkész úr által megjelölendő helyre szállítani, ahonnan — az összegyűjtés megtörténtéről szóló értesítések vétele után — a gyűjtőbizottság alkalmas módon kézhez veheti az adományokat. További intézkedésig kérjük azért az itt jelzett eljárást követni. Debreczen, 1922 dec. 20. Az adománygyűjtő bizottság.

Hivatalos Értesítés

A tiszántúli református egyházkerület püspökétől.

Kivonat

a tiszántúli református egyházkerület Debreczenben 1922 december hó 13—14. napjain tartott közgyűlése jegyzőkönyvéből.

447. szám. A „Debreczeni Protestáns Lap“ kiadó társaság elnöke bejelenti, hogy a Debreczeni Protestáns Lap a rendkívül megrágult előállítási költségek miatt csak úgy tartható fenn, — akkor is csak ingyenes munkával, ha előfizetési árát évi 500 koronában, a hirdetések díját pedig hasábonként 800 K-ban állapítják meg. Továbbá, mivel a nyomtatási költségeket a nyomdával 1922 szeptember 1. óta jelentékenyen felemelte, kénytelenek már a folyó év II-ik feléről is a lap árát 200 koronára emelni, illetőleg az előfizetési pénznek a II-ik felévről ilyen összegre kiegészítését kérni.

Egyházkerületünk a bejelentést jóváhagyólag tudomásul veszi s püspök urat az újabb ár megkötésére felkéri.

542. szám. A békésbányai egyházmegye 102—1922. sz. határozatában Illés Sándor lelkészi jellegéről lemondása tárgyában úgy határozott, hogy Illés Sándor nem lépett olyan pályára, mely a lelkészi jelleggel annyira ellenkező, hogy ez a lelkészi oklevél megsemmisítését vonná maga után; ennél fogva ismétlen kéri Illés Sándor lelkészi jellege fenntartásának megengedését.

Egyházke ületünk 80—1922. sz. határozatában megállapította, hogy Illés Sándor akkor, amikor a szentesi „Zsoldos gőzmalom ipartelep és keresk. r.-t.“ szolgálatába állott, a lelkészi hivatással és jelleggel ellentétes pályára lépett; épen ezért felhívta őt, hogy a nagy káplánhiányra is tekintettel, fél év alatt a lelkészi pályára térjen vissza. Illés

Sándor e felhívásra lelkészi jellegéről lemondván, ezt a tényt közgyűlésünk tudomásul veszi s a „Debreczeni Protestáns Lap“ hivatalos részében közhírré teszi.

Kiadta:

Kiss Ferenc,
egyházk. főjegyző.

Pályázati hirdetés.

A vajai (Szaboles) református egyház iskola-széke pályázatot hirdet az újonnan szervezett IV-ik tanítói állásra.

Javadalom: a 122.000. sz. VKM. rendelettel megállapított legkisebb helyi javadalom az egyház pénztárából. Fizetésekiegészítés az államtól. Vaja községtől természetbeni lakás, vagy e helyett, míg a község lakásról gondoskodni tud, a község pénztárából évi 5000 K lakbér.

Kötelesség: a presbiterium által reábizandó osztály vagy osztályok vezetése. Amennyiben ferfitanító választatnék meg, a kántor díjtalan helyettesítése. Pályázhatnak orgonázni tudó férfiak, B. listások előnyben. Amennyiben orgonázni tudó ferfitanító nem jelentkeznek, úgy az állás nő-tanít val is betölthető. Pályázati határidő 1923 január 15.

Református iskolaszék.

Pályázat

a nyirbogdányi református egyház II-ik tanítói állására.

Javadalom: az egyháztól 9000 korona évnegyedes elolegében. Egy szoba, előszoba, konyha, kamarából álló lakás, 200 □-öl kert. Többi allamsegély. Kötelesség: az egyháztanács által kijelölt osztályok, jelenleg I. és II. vegyes osztály vezetése, szükség esetén a kán or és lelkész helyettesítése. Menekültek, B. listások, nőtlen férfiak előnyben részesülnek. Pályázati határidő december 31. Az állás azonnal elfoglalandó. A kérvények a lelkészi hivatalhoz intézendők.

Pályázati hirdetés.

Tiszaug községben újonnan rendszeresített községi tanítói állásra pályázatot hirdetnek. Pályázhatnak okleveles református vallású férfiak és nők. Fizetés és lakbér törvényszerinti. Kötelessége az iskolaszék által kijelölt osztályok (jelen iskolai évben I—II. vegyes osztály) és ismétlősök tanítása s az iskolaszéki jegyzőség díjtalan ellátása. Az állásra az 1922. évi I. t.-c. 24. § alapján végelbánás alá vont, valamint az 1922. évi június hó 30. után menekült elemiiskolai tanítók elsőbbséggel birnak. Kommunizmus alatti magatartás igazolandó. Pályázati határidő 1922 december 30. Állás 1923. évi január 2-án okvetlen elfoglalandó. Posta, vasút és gőzhajó-állomás helyben.

Tiszaug (Jásznagykunszolnok megye), 1922 december 8.

Horváth Sándor,
iskolaszéki elnök.

MAGYAR LESZÁMITOLÓ- ÉS PÉNZVÁLTÓ BANK DEBRECENI FIÓKJA

BANKOSZTÁLY TELEFON:

35. és 9-41.

ÁRUOSZTÁLY TELEFON:

11-66. és 11-67.

Debreczen, Piac-u. 28.
(Városi bérpalota.)

ALFÖLDI TAKARÉKPÉNZTÁR DEBRECZENBEN, FERENC JÓZSEF-ÚT 16. SZ.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank affiliált intézete. Alaptőke 10.000.000 kor. Tartalékok 10.000.000 kor. Betétállomány 80.000.000 K.

ALAPÍTOTT 1872-İK ÉVBEN.
92 92 92 92 92 92 92 92 92 92 92 92 92 92 92 92

Üzletágai:

takarékbetétek, csekszámlák, váltóleszámitolás, törlesztés és jelzálog-kölcsönök. Értékpapírok és külföldi pénzek vétele és eladása, tőzsdei megbízások, hitelek bel- és külföldre. — Előlegek értékpapírokra és arúkra. — Saját arúraktár. 000000
92 92 92 92 92 92 92 92

Affiliált intézetei:

Kereskedelmi és Iparbank Részv.-társaság Nyiregyhaza, Nagykarolyi Ipar- és Kereskedelmi Bank R.-társaság, Gazdasági Bank R.-társaság, Hajduszo-

boszló, Hajdúnánási Gazdasági Bank R.-társaság, Kabai Takarékpénztár R.-társaság, Alföldi Kereskedelmi és Mezőgazdasági R.-T.

Legszebb és legalkalmasabb karácsonyi ajándékok.

Református férfiak részére:

Méliusz világító lámpásának sugarai,

amely könyvből a XVI. század, Méliusz Péter püspök korá ragyog e énk és Dr. Baltazár Bezsű püspök mesteri előszava! S. Szabó József tömör, tartalmas életírása után Dr. Erdős Károly gondos szemelvényében a nagy püspök gazdag gondolatvilága 350 év távlatából lövel fényesóvákat a mai közönsős református embervilág e biztos útmutatóul. Ára 300 kor.

Református nők részére:

Az imádkozó magyar.

Istennel b Iső lelki kapcsolatban élő deiső elődeink buzgó-ságának vizéből, a mi nehéz időnkben való hitte i megteljesedésre ezt az izéses és tartalmas gyűjteményt Dr. R vész Imre állította egybe. Mindenkinek, de kiváltképen nőknek igen alkalmas ajándék.

Ára papírkötésben K 300.—
vászon kötésben K 500.—
bélelt vászon kötésben, tokban K 1000.—
eg-sz bőr kötésben, tokban . K 200.—

Gyermekek részére:

Tiszteletes bácsi meséskönyve.

Tóth János lelipásztornak eleven meseszövevvel megírt és Oláh István rajzművész finom illusztrációival kiadott elbeszélő kötete. A gyermek élvezi és tanulságokat merít belőle. Ára eredeti keménytáblájú kötésben K 200.—

Debreczeni meséskönyv.

E színes kötésű remek munkát Gyökössy Endre, az ismert nevű ifjú író nagy lelkesedéssel és szeretettel írta, Mühlbeck Károly pedig szakavatottsággal megfe elő képekkel ékesítette. Ára eredeti félvászo kötésben K 3 0

Mindenki részére

Az én vallásom

c. kis könyvecske, amely a református öntudat erősítésére írt népszerű és alapos könyvek között ma a legelterjedtebb. Ebben az évben tavasszal indult útjára s már a második tízezer példány kél belőle.

Ára papírkötésben . . . K 75.—
Vászon kötésben K 100.—

Kaphatók a Debreczen sz. kir. város és a Tiszántúli református egyházkerület

„MÉLIUSZ”
KÖNYVKERESKEDÉSÉBEN
DEBRECZEN, FERENC JÓZSEF-ÚT 26.

Debreczen sz. kir. város és a Tiszántúli református egyház könyvnyomda vállalata.